

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

ՄԱՐԴՈՒ ԽԱՂԱԳ, ԱՌԱՆՑ ՁԵՆՔԻ ՀԱՎԱՔՆԵՐ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ժողովրդավար պետության կայացման ճանապարհին կարևորվում է մարդու խաղաղ, առանց զենքի հավաքների իրավունքի իրականացումը որպես ժողովրդախիշխանության տարր և պետության կառավարմանը ժողովրդի մասնակցության հնարավորությունների ստեղծման գործոն:

Հավաքների ազատության իրավունքը հանդիսանում է խոսքի և ազատ տեղաշարժի իրավունքի դրսևորում. այն խոսքի ազատության իրավունքի բնական շարունակությունն է, նրա կարևոր միջոցներից մեկը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, իր մի շարք որոշումներում անդրադառնալով վերոնշյալ իրավունքին, նշել է, որ այդ իրավունքը «ժողովրդավար պետության կարևորագույն հիմքերից է, առաջընթացի և մարդկային կատարելագործման հիմնական պայման»:

Իսկ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը իր թիվ 1609 բանաձևի 8.4 հոդվածում նշել է. «Հավաքների ազատությունը պետք է երաշխավորել թե՛ օրենքով և թե՛ գործնականում»²:

Մարդու խաղաղ, առանց զենքի հավաքներ անցկացնելու իրավունքի իրականացումը երաշխավորվում և պաշտպանվում է ՀՀ Սահմանադրության 29-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ, առանց զենքի հավաքներ անցկացնելու իրավունք: Հավաքների ազատության իրավունքը երաշխավորվում է նաև Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 20-րդ, «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 21-րդ և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածներով: Այս իրավունքը մտքի, խոսքի, կարծիքների և համոզմունքների արտահայտման ազատության երաշխիքներից է³:

Սահմանադրության 29-րդ հոդվածը տվյալ իրավունքի իրականացման սահմանափակում է նախատեսում զինված ուժերում, ոստիկանությունում, ազգային անվտանգության, դատախազու-

թյան մարմիններում ծառայողների, ինչպես նաև դատավորների և սահմանադրական դատարանի անդամների համար, սակայն նշում է, որ այդ իրավունքների իրականացման սահմանափակումներ կարող են նախատեսվել միայն օրենքով: Վերոնշյալ նորմը սահմանափակում է նախատեսում սովորական պայմաններում, եթե դա անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում պետական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության և բարքերի, այլոց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության համար (հոդ. 43) և ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ (հոդ. 44):

ՀՀ Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավական ակտերով խաղաղ հավաքների իրավունքը վերապահված է յուրաքանչյուր ոք, դա նշանակում է, որ այս իրավունքի իրականացումը վերապահված է նաև օտարերկրյա քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց՝ որպես ժողովրդավարության արտահայտման ձև: Ի տարբերություն ՀՀ Սահմանադրության՝ որոշ պետություններում այս իրավունքը վերապահված է միայն իրենց պետության քաղաքացիներին (Գ-Հ Սահմանադրություն, հոդ. 8, Ռ-Գ Սահմանադրություն հոդ. 31): Մասնավորապես Ռ-Գ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով խաղաղ առանց զենքի հավաքների, երթերի, ցույցերի իրավունքի վերապահումը միայն Ռ-Գ քաղաքացիներին հիմնվում է այն սահմանադրական դոկտրինայի վրա, որ հավաքների իրավունքը հանդիսանում է քաղաքական իրավունք, իսկ քաղաքական իրավունքներից օգտվելու իրավունք ունեն բացառապես Ռ-Գ քաղաքացիները: Սակայն գիտնականներից շատերը համաձայն չեն այդպիսի մոտեցմանը⁴: Նրանց մի մասն էլ նշում են, որ այս իրավունքը ունի երկակի բնույթ՝ այն կարելի է դիտարկել և՛ որպես անձնական իրավունք, քանի որ հանդիսանում է խոսքի և ազատ տեղաշարժի իրավունքի դրսևորում, և՛ որպես քա-

ղաքական, քանի որ հանդիսանում է ժողովրդախախտական տարր՝ ժողովրդի մասնակցությունը պետության կառավարմանը ձևաչափով⁵։ Մինչև 2005 թվականի սահմանադրական բարեփոխումները Հայաստանի Հանրապետությունը նույնպես այս իրավունքը վերապահում էր միայն ՀՀ քաղաքացիներին, սակայն բարեփոխումներից հետո այն համապատասխանեցրեց միջազգային իրավական չափանիշներին և վերագրվեց յուրաքանչյուր ոքու։

Մեր կարծիքով, այս իրավունքը միայն տվյալ պետության քաղաքացիներին վերագրելը այնքան էլ ճիշտ մոտեցում չէ, քանի որ, ինչպես քիչ հետո կանդիդատանք, հավաքների ազատության իրավունքից օգտվում են ոչ միայն քաղաքական նկատառումներով, ուստի այն դասել քաղաքական իրավունքների շարքին, կարծում ենք, ճիշտ չէ։ Բացի այդ՝ և՛ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, և՛ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը, և՛ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների մասին եվրոպական կոնվենցիան հավաքների ազատության իրավունքը վերագրում են յուրաքանչյուր անձի։

Տեսության մեջ «Հավաք» հասկացությունը մեկնաբանվում է որպես առնվազն երկու անձի համատեղ մասնակցություն հրապարակային միջոցառմանը, սակայն բոլոր այն դեպքերում, երբ մեկ անձ է հանդես գալիս կարծիք հնչեցնելու կամ բողոք հայտնելու հրապարակային եղանակով, պետությունը պարտավոր է վերջինիս ընձեռել անհրաժեշտ պայմաններ։ Պարզապես այս դեպքում հավաքի անցկացման իրավունքին առնչվող կանոններն ամբողջությամբ չեն գործում⁶։

Ինչպես նշել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, հավաքների ազատությունը, որը երաշխավորվում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով, տարածվում է ինչպես հասարակական վայրերում հավաքների, այնպես էլ մասնավոր հավաքների վրա, և պետական իշխանության մարմինների կողմից այս իրավունքի իրականացման ցանկացած անօրինական միջամտություն ենթակա է դատական պաշտպանության⁷։ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է նաև, որ խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքը հանդիսանում է խոսքի ազատության իրավունքի բնական շարունակությունը, նրա կարևոր միջոցներից մեկը, և պետությունները ոչ միայն պետք է ամրագրեն և երաշխավորեն այս իրավունքները, այլ պիտի ցանկացած ձևով նպաստեն այս երաշխավորված իրավունքների իրագործմանը։

«Հավաք» հասկացության որոշակի մեկնաբանություն է տրված ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի 1994 թվականի մարտի 31-ի թիվ 412/1990 զեկույցում, համաձայն որի՝ «հավաքների ազատության պաշտպանություն տրամադրվում է միայն որոշակի նպատակի համար անձանց միտումնավոր ժամանակավոր հավաքներին»⁸։

«Հավաք» հասկացության սահմանման մեջ վճռորոշ տարրը միևնույն վայրում հավաքված անձանց միավորող ընդհանուր մտադրությունը և նպատակն է⁹։ Այդ իրավունքը նաև ժողովրդավարության կարևոր տարր է, պետության գործերի կառավարմանը քաղաքացիների մասնակցության ձև¹⁰։

Խաղաղ, առանց զենքի հավաքների իրավունքը հնարավորություն է տալիս անձանց հավաքվել կամավոր, առանց զենքի, ցանկացած սահմանադրական արժեք ունեցող նպատակի համար, օր.՝ հասարակական կարծիք արտահայտելու և ցանկացած տիպի իրադարձություն քննարկելու համար կամ հասարակական նշանակության հիմնախնդիր լուծելու համար։ Եվ այդ հիմնախնդիրը կարող են լուծել որևէ վայրում կամ շարժվելով մի վայրից մյուսը։ Այս իրավունքը հնարավորություն է տալիս հավաքվել ոչ միայն հասարակական-քաղաքական խնդիրներ լուծելու, այլ հասարակական միջոցառումներ անցկացնելու համար, որոնց թվին են պատկանում օր.՝ ցուցահանդեսները, գիտաժողովները և այլն¹¹։

Մասնագիտական գրականության մեջ գիտնականների մեծ մասը հավաքների ազատությունը վերլուծելիս մեծ ուշադրություն է դարձնում հավաքների անցկացման կարգին։ Տեսության մեջ հրապարակային միջոցառումների անցկացման կարգը, կախված հավաքների ազատության սահմանափակման աստիճանից, դասակարգում են 2 տիպի՝ թույլատրական և ծանուցողական։ Բացի դրանից՝ երբեմն առանձնացվում է հայտային կարգ։ Թույլատրական կարգի ժամանակ մինչև խաղաղ, առանց զենքի հավաքների անցկացումը պետք է մասնակիցները ունենան պետական լիազորված մարմնի թույլտվությունը, իսկ ծանուցողական կարգի ժամանակ այդպիսի թույլտվության կարիք չկա, բայց պետական լիազոր մարմինը կարող է արգելել հավաքների անցկացումը¹²։

Հեղինակներից մեծ մասի կարծիքով թույլատրելի կարգը հիմնականում կիրառվում է ավտորիտար պետություններում, իսկ ծանուցողականը՝ ժողովրդավար¹³։

Գիտնականները, վերլուծելով խաղաղ հավաքների անցկացման իրավունքի վերաբերյալ մի-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ջազգային իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքները և ՄԻԵԳ-ի նախադեպային իրավունքը, եկել են հետևյալ եզրահանգման. «Խաղաղ հավաքներ անցկացնելու իրավունքի օրենսդրական կարգավորումը չպետք է սահմանափակի այդ իրավունքը, իսկ կանոնակարգումը չպետք է ներառի այդ իրավունքից օգտվելու թույլտվության համակարգ»¹⁴ :

Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառվում է ծանուցողական կարգը: Դա բխում է «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ գլխից, որի համաձայն՝ հանրային հավաքները անցկացվում են կազմակերպչի գրավոր իրազեկումից հետո՝ բացառությամբ մինչև 100 մասնակից ունեցող, շտապ և ինքնաբերու հավաքների:

Հայաստանի Հանրապետության անկախացումից ի վեր ՀՀ-ում հավաքների ազատության իրավունքը կարգավորվում էր 1988 թվականի հուլիսի 29-ի «Ժողովների, միտինգների, փողոցային երթերի ու ցույցերի կազմակերպման և անցկացման սահմանված կարգի խախտման համար պատասխանատվության մասին» N 1289-XI հրամանագրով, ինչպես նաև ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախագահության 1988 թվականի հուլիսի 28-ի «ՍՍՀՄ-ում ժողովների, միտինգների, փողոցային երթերի ու ցույցերի կազմակերպման և անցկացման կարգի մասին» 9306- XI հրամանագրով: 1995 թվականից Սահմանադրության ընդունմամբ դրա 26-րդ հոդվածում ամրագրվեց քաղաքացիների խաղաղ, առանց զենքի ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու իրավունքը:

2004 թվականին ընդունվեց «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» ՀՀ օրենքը, որի 16-րդ հոդվածով վերը նշված ակտերը ճանաչվեցին ուժը կորցրած: Հիշյալ օրենքը հետագայում արժանացավ Վենետիկի հանձնաժողովի և ԵԱՀԿ/ ԺՀՄԻԳ-ի քննադատությանը:

Մասնավորապես Վենետիկի հանձնաժողովն իր 60-րդ նստաշրջանում կարծիք հայտնեց, որ «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» ՀՀ օրենքը չի համապատասխանում այն պահանջին, որ հատկապես հավաքների իրավունքին նվիրված օրենքները պետք է սահմանափակվեն պետական մարմինների կողմից թույլատրելի միջամտության օրենսդրական հիմքերի սահմանումով: Բացի այդ՝ օրենքը սահմանում է միջոցառումների սահմանափակումների ոչ պատշաճ հիմքեր¹⁵ :

Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը 2004 թվականի հոկտեմբերին ընդունած թիվ 1405 (2004) բանաձևում կոչ արեց Հայաս-

տանի իշխանություններին. «2005 թվականի մարտից ոչ ուշ փոփոխություններ կատարել օրենքում, որպեսզի այն համապատասխանի Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներին և գործնականում ապահովի ժողովների ազատությունը»¹⁶ :

Վերոգրյալի արդյունքում շրջանառության մեջ դրվեց «Հայաստանի Հանրապետության «ժողովներ, հավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի՝ 11 հոդվածից բաղկացած նախագիծ: Այն փորձաքննության ենթարկվեց ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի և Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից, որոնց կարծիքները համընկնում էին: Այս երկու մարմիններն էլ կարծում էին, որ «ժողովներ, հավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագծով նախատեսվում են որոշակի տեղաշարժեր, այնուհանդերձ մնում էին խիստ սահմանափակումներ և խորհուրդ էին տալիս այս ուղղությամբ լրացուցիչ քայլեր ձեռնարկել: Օրենքի նախագծով առաջարկվող փոփոխությունների գերակշիռ մասը Վենետիկի հանձնաժողովը զնահատել էր փոփոխություններ չառաջացնող, խմբագրական բնույթի և հրապարակային միջոցառումների մասնակիցների իրավունքների կամ պարտականությունների վրա ազդեցություն չունեցող¹⁷ : Վենետիկի հանձնաժողովը կրկին հաստատել էր օրենքը Մարդու իրավունքների եվրոպական կոմիտեի պահանջներին համապատասխանացնելու վերաբերյալ 60-րդ լիազումար նիստում ընդունած իր կարծիքը¹⁸ :

2004 թ. հունվարի 12-ի «Եվրոպայի որհրդի անդամ պետությունների կողմից ստանձնած պարտավորությունների կատարման ԵԽԽՎ Հանձնաժողովի թիվ 10027 զեկույց փաստաթուղթը անդրադառնալով ՀՀ-ում երթերի և ցույցերի իրականացման սահմանափակման խնդրին, նշեց. «Մենք ակնկալում ենք, որ իշխանությունները ապագայում կանեն ամեն հնարավորը հանրահավաքների իրավունքի, և՛ օրենքի, և՛ հասարակական կարգի պահպանման, այդ իրավունքներն իրականացնելու միջև համապատասխանեցումը ապահովելու համար: Այս իրավունքը պետք է պաշտպանվի բոլորի համար և առանձին-առանձին, հատկապես ընտրական ժամանակահատվածում: Օրենքի և հասարակական կարգի պաշտպանությունը չի կարող արդարացնել հանրահավաքների և միավորումներ ստեղծելու ազատության սահմանափակումները»¹⁹ :

2005 թվականի մարտին ԵԱՀԿ Ժողովրդավարական հաստատությունների և մարդու իրա-

www.lawinstitute.am

վունքների գրասենյակի և Եվրոպայի խորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի փորձագետները հանդիպում ունեցան Հայաստանի իշխանությունների հետ՝ ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին ՀՀ օրենքի մեջ փոփոխությունների շուրջ խորհրդակցելու նպատակով: Հայաստանի իշխանությունների հետ քննարկումները ծավալվել են առանցքային խնդիրների՝ ինքնաբուխ ցույցերի և պատասխան ցույցերի կազմակերպման ազատության շուրջ: Նաև քննարկվել են իրազեկման ընթացակարգերը, հրապարակային միջոցառման սահմանափակման և դադարեցման հիմքերը, ինչպես նաև հրապարակային միջոցառման մասնակիցների վարքի համար պատասխանատվությունը: Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվել էր փոխել վերոնշյալ օրենքը՝ համապատասխանեցնելով միջազգային չափանիշների²⁰:

2005 թվականի հոկտեմբերի 4-ին ՀՀ Ազգային ժողովը, հաշվի առնելով Վենետիկի հանձնաժողովի և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի արած առաջարկությունները, «ժողովներ, հավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» ՀՀ օրենքում որոշակի փոփոխություններ կատարեց: Այնուամենայնիվ, մի շարք նկատառումներ հաշվի չառնվեցին, մասնավորապես պահպանվեցին 9-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանափակումը, որի համաձայն՝ զանգվածային միջոցառումների անցկացումն արգելվում է պետական, հատուկ, կարևորագույն օբյեկտների տարածքներից այնքան հեռավորության վրա, որը ոստիկանությունը անհրաժեշտ կհամարի անվտանգության նկատառումներով:

2008 թվականի մարտի 1-2-ին Երևան քաղաքում տեղի ունեցած իրադարձությունների հետ կապված նույն թվականի մարտի 17-ին ՀՀ ԱԺ-ն փոփոխություններ կատարեց օրենքում, որոնք փաստորեն հակառակ առավել բարելավման սպասելիքների՝ հավաքների անցկացումը ընդհանրապես դրեցին հարցականի տակ:

Համաձայն «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 2008 թվականի մարտի 18-ի ՀՕ-1 ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ 3-րդ կետը շարադրված էր հետևյալ խմբագրությամբ. «Հրապարակային միջոցառումների անցկացումը լիազոր մարմնի կողմից կարող է արգելվել, «Եթե, ըստ հավաստի տվյալների, դրանք ուղղված են սահմանադրական կարգը բռնի տապալելուն, ազգային, ռասայական, կրոնական աստիություն բորբոքելուն, բռնություն կամ պատերազմ քարոզելուն կամ կարող է հան-

գեցնել զանգվածային անկարգությունների և հանցագործությունների, պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրության առողջության ու բարոյականության խաթարմանը, այլոց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների ոտնահարմանը»:

Այս տվյալները կարող են համարվել հավաստի, եթե դրանց առնչությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ոստիկանությունը կամ ազգային անվտանգության ծառայությունը ներկայացրել է պաշտոնական եզրակացություն...»:

Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովն իր թիվ 1374 բանաձևում հայտնել է մտահոգություն՝ նշելով, որ «Նորմը առաջին հայացքից համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը և ժողովրդավար պետության չափանիշներին, բայց վերոնշյալ օրենքով կարգավորված չէ այն հարցը, թե այդ իրավունքի սահմանափակման համար պայման հանդիսացող «հավաստի տվյալները» որտեղից, ինչ ծավալով և ծանրակշռվածությամբ պետք է լինեն²¹: Այս հոդվածը 2008 թվականի հունիսի 16-ին ՀՕ-74-Ն-ով ենթարկվեց փոփոխության: Հոդվածի երկրորդ մասում ավելացվել է «հիմնավորված» բառը, այսինքն՝ վերոնշյալ միջոցառումների անցկացումը կարող է սահմանափակվել միայն, եթե ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանությունը կամ ազգային անվտանգության ծառայությունը ներկայացնեն պաշտոնական *հիմնավորված* եզրակացություն:

Նույն բանաձևում Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը նշել է նաև. «Ավելին, օրենքը չի պարզաբանում, թե արդյո՞ք այդ հավաստի տեղեկությունները հասանելի են հայտ ներկայացնողներին և հանրությանը, ենթակա՞ են բողոքարկման, և, վերջապես, մտավախություն կա, որ ցանկացած ժամանակ ՀՀ իշխանությունների կողմից անընդունելի համարվող հանրահավաքի հայտի դեպքում լիազոր մարմինը կարող է ստանալ ցանկալի հավաստի տեղեկությունը»:

Այս խնդրին են անդրադարձել նաև Վենետիկյան հանձնաժողովը և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ը՝ նշելով. «...հիմնավորում չի կարող համարվել ոստիկանության կամ ազգային անվտանգության ծառայության եզրակացության տրամադրումը՝ առանց դրա դեմ բողոքարկելու որևէ հնարավորության: ...սա կարող է պետական իշխանության մարմիններին թույլատրել, որ նրանք հավաքները սահմանափակեն այնպիսի պատճառներով, որոնք Կոնվենցիայով թույլատրված չեն»²²: «Պետք է լինի ամբողջովին նոր վերանայում, որն իրականացնող մարմինն

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

իրավունք կունենա բեկանել վիճարկվող որոշումը և գործը վերադարձնել նոր որոշում կայացնելու համար»²³ :

Ըստ նույն հոդվածի 6-րդ կետի փոփոխությունների, երբ միջոցառումները վերածվում են զանգվածային անկարգությունների, որոնք հանգեցնում են մարդկային զոհերի, լիազոր մարմինը կարող է արգելել զանգվածային հրապարակային միջոցառումների անցկացումը մինչև հանցագործության հանգամանքների և հանցանք կատարած անձանց բացահայտումը: Սա նշանակում է, որ առանձին անձանց պատճառով, մարդիկ կարող են զրկվել իրենց խաղաղ, առանց զենքի հավաքների իրավունքի իրականացումից, իսկ դա հակասում է ինչպես Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներին, այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին:

Այս հարցի առնչությամբ ՄԻԵԴ-ն ունի իրավական դիրքորոշումներ, մասնավորապես ՄԻԵԴ-ն իր «Զիլիներգն ընդդեմ Մոլդովայի» գործով նշել է. «Անհատը չի դադարում օգտվել խաղաղ հավաքի իրավունքից ցույցի ընթացքում այլ անձանց կողմից գործած հատուկեմտ բռնության կամ այլ պատժելի արարքների հետևանքով, եթե ինքը՝ տվյալ անհատը, պահպանում է իր մտադրությունների և վարքագծի խաղաղ բնույթը²⁴ », իսկ ավելի վաղ մեկ այլ «Եզելինն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով տվել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Հանրահավաքի ընթացքում այլ անձանց կողմից կատարված բռնության առանձին դրսևորումների կամ այլ պատժելի արարքների արդյունքում մարդը չի կարող զրկվել խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքից, եթե տվյալ անձը պահպանում է խաղաղ մտադրությունը կամ վարքագիծը»²⁵ :

Ավելի ուշ ընդունվեց Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի թիվ 1609 բանաձևը, որի 7-րդ կետը նշում է.«Արտակարգ իրավիճակների ավարտից մի քանի օր առաջ՝ 2008 թվականի մարտի 17-ին, Ազգային ժողովը, կառավարության առաջարկով հրավիրված արտակարգ նիստի ընթացքում ընդունեց մի շարք փոփոխություններ «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» ՀՀ օրենքում, որոնք էապես սահմանափակում են հավաքների ազատության իրավունքը և իշխանություններին մեծածավալ հայեցողական լիազորություններ վերապահում՝ արգելելու քաղաքական ժողովները և ցույցերը: Հետևաբար, դրանք հակասում են եվրոպական չափանիշներին, որոնք ամրագրված են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածում, ինչպես նաև խախտում Հայաստանի

Հանրապետության՝ որպես Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետության պարտավորությունները և հանձնառությունները:

Եվրոպայի խորհրդի Իրավունքի միջոցով ժողովրդավարության եվրոպական հանձնաժողովը (Վեներտիկի հանձնաժողով) և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ը նույնպես համատեղ եզրակացության նախագծում նշել են, որ. «...առաջարկված փոփոխություններն ընդունելի չեն համարվում, քանզի դրանք էականորեն խստացնում են հավաքների իրավունքի սահմանափակումները», իսկ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը իր 1609 (2008) բանաձի 12.3 կետի համաձայն անհրաժեշտ է համարում վերոնշյալ օրենքում ՀՀ Ազգային ժողովի կատարած փոփոխությունները ուժը անմիջապես կորցրած ճանաչել՝ համապատասխան Վեներտիկի հանձնաժողովի առաջարկներին»²⁶ :

Նույն բանաձևում Վեհաժողովը ողջունում է ՀՀ Նախագահի կողմից պաշտոնի ստանձնման խոսքում արտահայտած սույն օրենքը եվրոպական չափանիշներին համապատասխանեցնելու մտադրությունը:

Սրան հաջորդեց Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1620 բանաձևը, որը վերաբերվում էր թիվ 1609 բանաձևի կատարմանը, որի 4.1 կետով վեհաժողովը ողջունում է «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումը Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներին համահունչ և համարում է, որ այդ առումով Վեհաժողովի ներկայացրած պահանջն իշխանությունների կողմից կատարվել է²⁷ :

Պետք է նկատել, որ եթե հավաքների վայրի և ժամանակի տեղափոխման առաջարկը չի համարվում լուրջ հավաքների արգելման պատճառ, այլ իրականացվում է միայն մասնակիցների և երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանության ու անվտանգության ապահովման նկատառումներով և քաղաքացիների համար անհարմարությունների վերացման համար, ապա հավաքների ազատության այդպիսի սահմանափակումը մեր կարծիքով համապատասխանում է սահմանադրությամբ ամրագրված սահմանափակման նպատակներին և միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքներին:

Որոշ պետություններում հենց սահմանադրորեն նշվում է այն նպատակը, որի համար կարելի է սահմանափակել հավաքների ազատության իրավունքը: Օր.՝ Շվեդիայում և Պարագվայում հավաքների ազատության իրավունքը կարող է սահմանափակվել ճանապարհային երթևեկության անվտան-

գության նկատառումներով, Սլովենիայում և Էստոնիայում՝ համաճարակի կանխման նկատառումներով, այլ շատ պետություններում՝ Գ-Դ-Հ-ում, Իսպանիայում, Իտալիայում և Բելգիայում, կախված այդ միջոցառումների անցկացման վայրից (բաց տարածություն կամ փակ տարածություն)՝ գործում է հավաքների իրավունքի իրականացման տարբեր իրավական ռեժիմ:

Շատ պետությունների օրենսդրություններում նշվում է այն վայրը և այն ժամանակը, երբ և որտեղ չի կարելի իրականացնել այդպիսի միջոցառումներ: Այսպես՝ Շվեյցարիայի ֆեդերալ դատարանը լեզիտիմ է համարել, այն իրավական ակտը, համաձայն որի արգելում է քաղաքական միջոցառումների իրականացումը հասարակական հողում ընդհանրապես կիրակի օրերին, Մեծ տոների օրերին և մյուս օրերին ժամը 22.00- 07.00 ընկած ժամանակահատվածում²⁸: 1941 թվականին «Կոկսը ընդդեմ Նյու Հեյշիքի» գործով ԱՄՆ-ի Գերագույն դատարանը որոշեց, որ հասարակական անվտանգության ապահովման համար օրենսդիրը իրավասու է հասարակական վայրերում կանոնակարգել երթերի և ցույցերի անցկացման ժամանակը, վայրը և իրականացման կարգը: Այդպիսի կանոնակարգում իրականացվում է նահանգների օրենսդրությամբ, որոնցից շատերը արգելում են այդպիսի միջոցառումների անցկացումը դատարանների շենքերի, քրեակատարողական հիմնարկների և ռազմական օբյեկտների մոտ, որպեսզի խուսափեն քաղաքականացումից²⁹:

Եվրոպայի խորհրդի չափանիշների համաձայն՝ հասարակական վայրերում հավաքներ անցկացնելու համար նախնական համաձայնություն ստանալը նույնպես համարվել է իրավաչափ: Դա համապատասխանում է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածին, համաձայն որի՝ «Այդ իրավունքների իրականացումը ենթակա չէ որևէ սահմանափակման, բացի նրանցից, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակության մեջ՝ ի շահ պետական անվտանգության ու հասարակական անդորրի, անկարգություններն ու հանցագործությունները կանխելու, այլ անձանց առողջությունն ու բարոյականությունը կամ նրանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու նպատակով: Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում օրինական սահմանափակումներ մտցնել զինված ուժերի, ոստիկանության և պետական վարչակազմի մեջ մտնող անձանց կողմից այդ իրավունքների իրականացման վրա, եթե իշխանությունները դա անում են հա-

վաքների խաղաղ բնույթը ապահովելու համար: Բոլոր այն դեպքերում, երբ իշխանության համապատասխան մարմինները կասկածներ ունեն, որ այդ հավաքները չունեն խաղաղ բնույթ, կամ եթե դա ակնհայտ է դառնում հավաքների իրականացման ընթացքում, հավաքների իրականացման արգելքը կամ դրա ընդհատումը չի հակասում Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածին: Միևնույն ժամանակ իշխանության մարմինների կողմից պատասխանի բացակայությունը հավաքների իրականացման համաձայնության նշան է»³⁰:

Վերջերս՝ 2011 թվականի ապրիլի 22-ին, Հայաստանի Հանրապետությունում ընդունվեց օրենք «Հավաքների ազատության մասին», որի 5-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հավաքների ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն այն դեպքում, երբ ժողովրդավարական հասարակությունում պետական անվտանգության և հասարակական կարգի պահպանումը, հանցագործությունների կանխումը, հանրության առողջության ու բարոյականության (այսուհետ՝ հանրության շահեր), այլոց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը (այսուհետ՝ այլ անձանց սահմանադրական իրավունքներ) գերակայում են հավաքի ազատության նկատմամբ»:

Այստեղ ձևակերպումը մի փոքր այլ է. մեր կարծիքով, սա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատվի, թե մյուս նշված արժեքները գերակայում են արդյոք հավաքների ազատության իրավունքի նկատմամբ, թե՛ ոչ:

Նշված օրենքի 8-րդ հոդվածը ՀՀ Սահմանադրության 29-րդ հոդվածում նշված հատուկ կատեգորիայի անձանց հավաքների մասնակցության իրավունքը չի սահմանափակում, միայն նշում է, որ նրանք հավաքների ժամանակ պետք է պահպանեն քաղաքական չեզոքությունը և հավաքների չեն կարող մասնակցել ծառայողական համազգեստով:

Օրենքը նաև կարգավորում է հավաքների իրազեկման կարգը, լիազոր մարմնի ակտի կայացման ժամկետը և տեսակները, հավաքների արգելման, դադարեցման և ցրելու հիմքերը, հավաքների մասնակիցների պարտականությունները և այլն:

Օրենքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նշվում է, որ ոստիկանությունը պարտավոր է հավաքի անցկացման վայրից հեռացնել հավաքի ընթացքը կոպտորեն խախտող անձանց: Իսկ 33-րդ հոդվածը ոստիկանությանը հնարավորություն է տալիս դադարեցնել հավաքը միայն այն դեպքում, եթե այլ կերպ հնարավոր չէ կանխել այլ անձանց սահմանադրական իրավունքների կամ հանրության շահերի անհամաչափ սահմանափակումը:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Կարծում ենք, որ վերոնշյալ օրենքը ավելի կատարելագործված է և կարգավորում է հավաքների հետ կապված գրեթե բոլոր իրավահարաբերությունները, սակայն, մեր կարծիքով, օրենքում կան թերություններ, կամ, ավելի ճիշտ, օրենսդրական բացեր: Մասնավորապես՝ օրենքի 2-րդ հոդվածում տրված հավաքի հասկացությունը թերի է. մեր կարծիքով ավելի ճիշտ կլիներ՝ տարաբնույթ մեկանաբանություններից խուսափելու համար տրվեր «ժողովներ», «հանրահավաքներ», «երթեր», «ցույցեր» եզրույթների հասկացությունը:

Օրենքի 7-րդ հոդվածում նշված է, թե ով կարող է լինել հավաքի կազմակերպիչ, սակայն նշված չէ, թե ով չի կարող լինել հավաքի կազմակերպիչ: Մեր կարծիքով, ճիշտ կլիներ, որ հոդված 8-ը ձևակերպվեր հետևյալ կերպ՝

«Հավաքների կազմակերպիչ չեն կարող լինել՝

- դատարանի վճռով անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչված անձիք, ինչպես նաև դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով դատապարտված և պատիժը կրող անձիք,

- այն քաղաքական կուսակցությունները, հասարակական միավորումները և կրոնական կազմակերպությունները և նրանց մասնաճյուղերը, որոնց գործունեությունը կասեցվել կամ արգելվել է օրինական կարգով»:

Վերոնշյալ օրենքում նշված չէ նաև հավաքի կազմակերպիչի իրավունքները և պարտականությունները:

Օրենքի 19-րդ հոդվածում նշված են այն դեպքերը և վայրերը, որոնց դեպքում արգելվում է հավաքների անցկացումը: Սակայն մենք կարծում ենք, որ պետք է առանձնացվեն հավաքների արգելման դեպքերը հավաքների արգելման վայրերից: Մասնավորապես կարող է ձևակերպվել այսպես՝ « Հոդված 19 Հավաքների անցկացումը արգելվում է՝ եթե

4) *հավաքն անցկացվելու է «Հայաստանի ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ից կամ գազի ստորգետնյա պահեստարաններից կամ դրանց սպասարկման կառույցներից կամ «Օրբիտա-2» վերգետնյա արբանյակային կայանից այնպիսի հեռավորության վրա, որը սպառնում է դրանց անվտանգությանը* և այլ վտանգավոր արտադրական և այլ օբյեկտների հարակից տարածքում, որոնց գործադրումը պահանջում է անվտանգության կանոնների պահպանում:

Եվ շարունակել՝

5) Երկաթուղային կայանների, երկաթգծի,

բարձր լարման հոսանքի մալուխների հարակից տարածներում, որը կարող է վտանգել մասնակիցների անվտանգությունը:

6) Սահմանապահ գոտում, եթե չկա սահմանապահ մարմինների թույլտվությունը:

7) Հասարակական բոլոր այն վայրերում, որը կաթվածահար է անում մարդկանց բնականոն կյանքը: Նշված հասարակական վայրերի ցանկը հաստատում է ՀՀ կառավարությունը:

8) Պետական թագարանների և պատմամշակութային կոթողների մոտ հավաքների անկացման կարգը սահմանվում է կառավարության որոշմամբ»:

Այնուհետև մինչև 20 հոդվածին անցնելը ավելացնել ևս մեկ՝ 19.1 հոդված՝

«Հոդված 19.1 Հավաքների անցկացման վայրերը

1. Հավաքները կարող են անցկացվել հավաքների անցկացման նպատակին հարմար ցանկացած վայրում, եթե դրա անցկացումը չի վտանգում հավաքների մասնակիցների անվտանգությունը և շինության փլուզման վտանգ չի ներկայացնում:

2. Առանձին վայրերում հավաքների արգելման կամ սահմանափակման մասին պետք է հստակ սահմանված լինի օրենքով»:

Ճիշտ կլիներ, որ Վենետիկի հանձնաժողովի և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի համատեղ եզրակացության համաձայն ստեղծվեր օրենքի կիրառությունը մոնիտորինգի ենթարկելու և վիճակագրական տվյալների համեմատական վերլուծություն կատարելու մեխանիզմ:

Վերոշարադրյալից երևում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում հաճախ փոփոխության են ենթարկվել մարդու հավաքների իրավունքը կարգավորող օրենքները, դրանք անընդհատ կատարելագործվել են և հասցվել միջազգային չափանիշներին: Սակայն այժմ էլ Հայաստանում հանդիպում են հավաքների իրավունքի իրականացման անհարկի սահմանափակման դեպքեր կամ համապատասխան մարմնի կողմից հավաքների վայրի և ժամանակի փոփոխման առաջարկների անհարկի պատճառաբանություններ, ինչի մասին է վկայում Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը իր թիվ 1677 բանաձևի 10-րդ կետում: Անդրադառնալով նշված խնդրին՝ նշում է. «Չնայած «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում կատարված դրական փոփոխություններին, Վեհաժողովը նկատում է, որ ժողովներ անցկացնելու հայտերը նախկինի նման հաճախ տեխ-

նիկական հիմքերով մերժվում են պետական մարմինների կողմից, կամ դրանց նկատմամբ կիրառվում են անհարկի սահմանափակումներ: Ուստի Վեհաժողովը կրկնում է իշխանություններին ուղղված իր կոչը՝ պրակտիկայում հարգելու հավաքների ազատության սկզբունքը և ի կատար ածելու վերոհիշյալ օրենքի իրագործումը՝ մոնիտորինգի ենթարկելու նպատակով Եվրոպայի խորհրդի և Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) կողմից համատեղորեն իրականացվող ծրագրի արդյունքում ներկայացվող հանձնարարականները»³¹:

Մարդու հավաքների իրականացման իրավունքը, հանդիսանալով ժողովրդավարության կարևոր տարրերից մեկը, անհրավաչափ սահմանափակումներից պաշտպանելու կարիք ունի:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշում է, որ, նույնիսկ, առանձին մարդկանց բռնության դրսևորման պատճառով մարդիկ չեն կարող գրկվել խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքից: Կասկածից վեր է, որ հավաքների արգելման մասին իրավասու մարմնի որոշումը պետք է լինի մանրամասն հիմնավորված: Իսկ Օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հավաքը կարելի է արգելել, եթե կա բռնության անմիջական սպառնալիք, «այնպիսի հավաքների սահմանափակումը, որոնցում քարոզվում են հակասահմանադրական համարվող տեսակետներ, բովանդակության կարգավորման յուրատեսակ մեխանիզմ է, որպես այդպիսին, չհիմնավորվող միջամտություն է խաղաղ հավաքների ազատության նկատմամբ»³²:

¹ Տե՛ս Де Сальвиа М., Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г.: Сан Петербург, 2004 г. С. 688-691.
² Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի «Ժողովրդավարական ինստիտուտների գործառույթը Հայաստանում» 1609(2008) բանաձև, www.coe.am/docs/pace/1620arm.
³ Տե՛ս Մարդու իրավունքների պաշտպանի 2010 թվականի արտահերթ զեկույցը ՀՀ –ում խաղաղ հավաքների իրավունքների մասին, Երևան-2010:
⁴ Տե՛ս Нунденко Л. А. Теоритические основы права гражданина РФ на проведение собраний, митингов, шествий и пикетирования /Нунденко Л. А.// Журнал российского права. 2000. N 12.
⁵ Տե՛ս Авакян С. А. Россия: гражданство, иностранцы, внешняя миграция / С. А. Авакян СПб., 2003. С. 172; Эжштайн К. Указ. Соч. С. 201, Таева Н. Е. Право иностранных граждан, находящихся на территории Российской Федерации, собираться мирно, без оружия /Таева Н. Е.// Юридический мир. 2006.N 12 и др.
⁶ Տե՛ս Գանիելյան Գ. 29-րդ հոդվածի մեկնաբանություն: ՀՀ Սահմանադրության մեկնաբանություններ / խմբագրությամբ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Երևան , «Իրավունք», 2010, էջեր 323-324:
⁷ Տե՛ս Eur. Commission H. R. Application 8191/ 78, Rassemblement et Unite jurassienne v. Switzerland, Decision of 10 October 1979. DR. 1980. N 17. P. 93// Стандарты Совета Европы в области прав человека применительно к положениям Конституции Российской Федерации. Избранные права. М., 2002. С. 273.
⁸ Տե՛ս «Կիվենմասն ընդդեմ Ֆիլանդիայի» գործով՝ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի 1994 թվականի մարտի 31-ի թիվ 412/1990 զեկույց:
⁹ Տե՛ս «Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների մեկնաբանություն. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունք/ Երևան: Տիգրան Մեծ, 2005, էջ 359:
¹⁰ Տե՛ս Երիցյան Ա., Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները ՀՀ-ում, Երևան 1996, էջ 77:
¹¹ Տե՛ս Степченкова Е. В. „Комментарий к Конституции РФ, Москва, Эксмо 2009, под ред. Зоркина В. Д. и Лазарева Л. В., С. 293.
¹² Տե՛ս Комментарий Конституции Российской Федерации / под общ. Ред. Карповича В. Д., М., 2002, С. 205, 221, 222.
¹³ Տե՛ս Конституционное (государственное) право зарубежных стран / отв. ред. Б. А. Страшун. М., 2000, С. 158.
¹⁴ Տե՛ս Գ. Գանիելյան, 29-րդ հոդվածի մեկնաբանություն: ՀՀ Սահմանադրության մեկնաբանություններ / խմբագրությամբ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Երևան , «Իրավունք», 2010, էջ 324:
¹⁵ Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողով 60-րդ նստաշրջան (2004 թվականի հոկտեմբերի 8-9, (CDL AD(2004)039:, [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL\(2005\)039-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL(2005)039-e.asp)
¹⁶ Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը 2004 թվականի հոկտեմբերին ընդունած թիվ 1405 (2004) բանաձև, www.coe.am/index.php?cat_id=38&print=1:

www.lawinstitute.am

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

¹⁷ Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողով (Ստրասբուրգ, 8 փետրվարի 2005թ. կարծիք թիվ 290/2004 CDL (2005)018), [www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD\(2005\)018-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD(2005)018-e.asp)

¹⁸ Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողով (CDL (2004)42), [www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD\(2004\)039-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD(2004)039-e.pdf)

¹⁹ Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների կողմից ստանձնած պարտավորությունների կատարման Ե Վ Հանձնաժողովի Ձեկույց, փաստաթուղթ 10027-ը <http://www.hahr.am/index.php/hy/home/154?task=view>

²⁰ Տե՛ս ԵԱՀԿ և Եվրոպայի խորհրդի փորձագետների և Հայաստանի իշխանությունների քննարկումները հավաքների ազատությանը վերաբերող օրենսդրության շուրջ, Երևան 18,03,2005թ. <http://www.coe.am/pressreleases.php?id=42>

²¹ Տե՛ս <http://assembly.com>

²² Տե՛ս CDL-AD(2004)039 «Ժողովներ, հանրահավաքներ, երթեր և ցույցեր անցկացնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի վերաբերյալ եզրակացություն, ընդունված 60-րդ լիագումար նիստում 2004թ. <http://www.coe.am>

²³ Տե՛ս նույն տեղում, կետեր 103-111:

²⁴ Տե՛ս Ziliberg v. Moldova. Judgement of 4 May 2004, www.Echr.Coe.int :

²⁵ Տե՛ս Ezelin v. France. Judgement of 26 April 1991 www.Echr.Coe.int:

²⁶ Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1609(2008) բանաձև, Ժողովրդավարական ինստիտուտների գործառույթը Հայաստանում, http://www.coe.am/index.php?cat_id=38:

²⁷ Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի 1620(2008) բանաձև, Վեհաժողովի 1609 (2008) բանաձևի կատարումը Հայաստանի կողմից, http://www.coe.am/index.php?cat_id=38

²⁸ Տե՛ս Экштайн К. Указ. соч. С. 156.

²⁹ Տե՛ս Алебастрова И. А. Основы американского конституционализма / Алебастрова И. А., М., 2001. С. 274.

³⁰ Տե՛ս Комментарий Конституции Российской Федерации / под Ред. Зорькина В. Д. и Лазарева Л. В. М., 2009, С. 298.

³¹ Տե՛ս Ժողովրդավարական հաստատությունների գործառույթը Հայաստանում, Բանաձև 1677, <http://www.coe.am/index.php?cat-id=389print=1>, 2009թ. հունվարի 27:

³² Տե՛ս ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի ուղեցույցները խաղաղ հավաքների ազատության մասին, կետ 74:

РЕЗЮМЕ

Проблемы применения права мирных, без оружия собраний в Республике Армения

В статье автор рассматривает проблему применения права мирного, без оружия собрания. По мнению автора свобода собрания является проявлением свободы слова, свободы передвижения и естественным продолжением свободы слова. По мнению автора основная задача состоит в том, что в Республике Армения есть проблемы в связи с применением этого права. Автор анализировал закон “О свободе собраний” и сделал некоторые предложения по поводу изменения в законе.

SUMMARY

The problems of exercising the rights of peaceful and unarmed assembly

The issue of the article is the restriction of the right to freedom of peaceful and unarmed assembly. According to the author the main issue is that in the Republic of Armenia there are problems of the exercising this right. The author analyzed the Law on freedom of assembly and made her proposal.